

Лікарське самоврядування: європейський досвід і кроки до впровадження в Україні

Система охорони здоров'я України потребує як визначеності державної політики, чіткого бачення бажаного майбутнього, так і стратегії, трансформації. Впровадження нового потребує нових підходів до управління. У цьому сенсі інноваційним для України й водночас традиційним для країн Європейського союзу (ЄС) є лікарське самоврядування. У єдності професійної лікарської спільноти – реальна сила та можливість відповідально й компетентно впливати на процеси, які відбуваються в галузі.

Лікарське самоврядування є професійним самоврядуванням у сфері охорони здоров'я, що створюється з метою забезпечення належного здійснення лікарської практики й дотримання її гарантій, забезпечення високого професійного рівня та професійної автономії лікарів, захисту професійних прав лікарів в інтересах охорони здоров'я пацієнтів. Лікарське самоврядування забезпечується гарантованим державою правом лікарів самостійно вирішувати питання своєї професійної діяльності й реалізується шляхом створення в порядку, передбаченому законом, організації самоврядування лікарів.

Головне завдання лікарського самоврядування – перебирання на себе частини важливих регуляторних функцій (сертифікація навчальних програм, ведення реєстру лікарів, надання та припинення права на професійну діяльність, безперервний професійний розвиток лікарів тощо). Без автономії професіоналів у галузі охорони здоров'я (лікарів, медсестер, провізорів) неможливий ефективний захист прав пацієнтів. Це висновок генеральної асамблеї Всесвітньої медичної асоціації, в якій зазначено: надаючи лікарям незалежність і професійну свободу в проведенні медичної діяльності, суспільство створює умови для формування найкращої з можливих систем охорони здоров'я для своїх громадян, що, своєю чергою, забезпечує вагомий внесок у національний розвиток і безпеку.

Лікарські самоврядні організації (ЛСО) існують у всіх країнах Європи. Вони самостійно розробляють власні стандарти професійної етики, які затверджуються в комісіях із належної медичної практики – медичному арбітражі. Ключовим принципом діяльності ЛСО є забезпечення якості надання медичної допомоги, тобто захист інтересів професійної групи, суспільства та пацієнтів. Переваги самоврядування очевидні. По-перше, воно звільняє уряд і органи державного управління від багатьох організаційних клопотів, є компетентним «партнером» у забезпеченні якості медичних послуг (за рахунок самоконтролю та власної відповідальності). По-друге, зміцнює регіональні структури чи безпосередньо підтримує діяльність лікарів на місцях. По-третє, в такий спосіб європейські лікарі отримують широкі можливості обміну досвідом і знаннями з колегами із сусідніх країн та співпрацюють із міжнародними самоврядними організаціями. Голос європейських об'єднань лікарів представлено в Європейському парламенті Постійним комітетом європейських лікарів (СРМЕ), який координує позиції національних об'єднань лікарів у галузі післядипломної освіти, лікарської діяльності, міграційних процесів, питаннях політики у сфері охорони здоров'я, а також представляє їхні інтереси в інституціях ЄС. 25 листопада 2017 року в м. Брюссель (Бельгія) на генеральній асамблеї СРМЕ до цієї поважної організації було прийнято українських лікарів. І на сьогодні всі гострі питання щодо реформування системи охорони здоров'я України цікавлять не тільки нас, а й наших європейських колег.

Національна лікарська рада України: створення та головна мета

Питання про створення ЛСО обговорюється в Україні не один рік. Завдячуючи зусиллям народних депутатів О.С. Мусія, В.Г. Карпука, Р.Р. Олика, медична спільнота активно залучалася до обговорення та підготовки проєктів Закону України про лікарське самоврядування.

З метою ширшого обговорення моделі лікарського самоврядування 23 листопада 2015 року переважна більшість медичних асоціацій, лікарських товариств

об'єдналися в Національну лікарську раду України (НЛРУ), головною метою якої є впровадження лікарського самоврядування в нашій країні. Засідання установчих зборів НЛРУ відбулося в Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця (м. Київ). Ініціатором створення ради було Всеукраїнське лікарське товариство (ВУЛТ) і безпосередньо його президент, народний депутат України О.С. Мусій. На спільному засіданні понад 45 медичних асоціацій було затверджено декларацію «Основні напрями діяльності Національної лікарської ради України» та визначено основи цієї організації. До президії НЛРУ входять по одному представнику від стоматологів (Асоціація стоматологів України), лікарів первинної ланки медичної допомоги (Українська асоціація сімейної медицини), лікарів-спеціалістів, а також для координації роботи представників від ВУЛТ.

18 листопада 2016 року в Національній науковій медичній бібліотеці (м. Київ) відбулося II річне зібрання НЛРУ, на якому головувала представник лікарів первинної ланки – доктор медичних наук, професор Л.Ф. Матюха, президент Української асоціації сімейної медицини. На засіданні обговорювалися стратегічні питання організації лікарського самоврядування, точилися дискусії навколо питання унітарної чи трипалатної моделі побудови лікарського самоврядування.

З метою обговорення гострих питань системи управління лікарського самоврядування в квітні 2017 року було створено міжнародну експертну групу за участю польських і німецьких колег. Для узгодження основних позицій національної моделі лікарського самоврядування 1-2 червня 2017 року проведено очне засідання міжнародної експертної групи щодо законопроєкту «Про лікарське самоврядування». Були запрошені колеги із самоврядних організацій Польщі та Німеччини, які поділилися досвідом роботи в країнах Європи.

Активна дискусія щодо питання лікарського самоврядування відбулася в рамках XVI з'їзду ВУЛТ на тематичній лікарській асамблеї 29 вересня 2017 року в м. Кам'янці-Подільському.

На III річному засіданні НЛРУ, яке відбулося 6 грудня 2017 року в приміщенні Національної медичної бібліотеки, головою правління було обрано представника від лікарів-спеціалістів – професора В.І. Степаненко, президента Української асоціації лікарів-дерматовенерологів і косметологів.

Визначальною датою для лікарського самоврядування в Україні стало 16 лютого 2018 року, коли відбулося важливе засідання президії НЛРУ. Окрім членів президії в складі В.І. Степаненко, І.П. Мазур, Л.Ф. Матюхи, М.М. Тищука, в його роботі взяли участь народний депутат України О.В. Богомолець, президент ВУЛТ, народний депутат України О.С. Мусій, член правління ВУЛТ К.О. Надутий, медична спільнота. Також було запрошено Домена Поднера, політичного радника департаменту міжнародних справ Федеральної лікарської палати Німеччини. У своїй промові до зібрання він наголосив, що корпоративна єдність лікарів разом з отриманням властивих ліберальній професійній спільноті повноважень і відповідальності – це неодмінна умова розвитку галузі охорони здоров'я задля якнайповнішого забезпечення потреб як суспільства загалом, так і окремого громадянина. При цьому мають бути забезпечені демократичні принципи управління спільнотою й неухильне виконання вироблених нею правил і принципів.

На цьому засіданні було остаточно узгоджено деякі уточнення до зведеної редакції проєкту Закону України «Про лікарське самоврядування» та підбито підсумок попередніх дискусій. Головним результатом стала загальна підтримка трипалатної моделі лікарського самоврядування, за якою всі специфічні аспекти врегулювання професійної діяльності, стандартизації та безперервного професійного розвитку тощо стоматологами,

лікарями первинної ланки та лікарями-спеціалістами вирішуватимуться в осередках власних палат із максимальним використанням потенціалу професійних асоціацій, а спільні організаційні питання, встановлення завдань для виконавчих органів самоврядування й вирішення питань взаємодії з державними органами – спільно за квотного підходу до формування виборних керівних органів.

Протягом усього періоду підготовки законопроекту та супровідних документів активну експертну роботу та підтримку здійснювали М.М. Тищук, К.О. Надутий, А.Я. Базилевич, І.П. Мазур, Л.Ф. Матюха та багато інших фахівців – членів правління НЛРУ, ВУЛТ.

Отже, в результаті тривалої роботи та консультацій із колегами з Німеччини, Польщі, Всесвітньої медичної асоціації, ЄСМЕ та інших самоврядних організацій Комітетом із питань охорони здоров'я Верховної Ради України було запропоновано проект Закону «Про лікарське самоврядування» № 8250 від 06.04.2018. За підтримки народних депутатів О.В. Богомолець, О.С. Мусія та інших на громадське обговорення представлено основні принципи, засади, завдання й організаційні основи лікарського самоврядування як суспільного інституту в галузі охорони здоров'я, що діє в інтересах пацієнтів шляхом забезпечення професійної автономії та відповідальності лікарів при провадженні лікарської практики.

Питання організації та реформування системи охорони здоров'я, партнерства в публічному управлінні охороною здоров'я для підвищення людського потенціалу нації та роль лікарського самоврядування в цих процесах обговорювалися на IV річному засіданні НЛРУ, що відбулося сумісно з круглим столом «Партнерство в публічному управлінні охороною здоров'я для підвищення людського потенціалу нації» в Комітеті з питань охорони здоров'я Верховної Ради України. На період 2018-2019 років головою президії НЛРУ було обрано представника від стоматологічної спільноти – професора І.П. Мазур, президента

ГО «Асоціація стоматологів України». Захід проходив у рамках святкування Міжнародного дня загальної доступності медичної допомоги за участю понад 100 визнаних в Україні та світі спеціалістів у сфері охорони здоров'я.

Європейський і світовий досвід показує, що немає кращого контролю за професійною діяльністю лікарів, аніж той, який здійснюється незалежними колегами. Це стосується оцінки якості медичної допомоги, лікарських помилок або недбалства, рівня кваліфікації й безперервного професійного розвитку – всього, що пов'язано з лікарською практикою.

Україна інтегрується в ЄС, отож і лікарська спільнота має приєднатися до великої родини професійного самоврядування, до якої входить 41 ліберальна професія, перелік яких визначений 2001 року рішенням Європейського суду.

Співпраця НЛРУ з міжнародними організаціями

Міжнародні медичні організації надають надзвичайно важливе значення професійній автономії й самоврядуванню лікарів. Питаннями захисту професійних інтересів медичної спільноти країн Європи займаються ЛСО, які з метою формування цілісної політики в медичній сфері об'єднані під егідою ЄСМЕ. ЄСМЕ співпрацює з Європейським парламентом у питаннях підготовки й обговорення законопроектів у медичній галузі, а також із різними інституціями ЄС і міжнародними організаціями, зокрема Всесвітньою організацією охорони здоров'я та Європейським центром профілактики й боротьби із захворюваннями. За ініціативи НЛРУ, ВУЛТ 25 листопада 2017 року в Брюсселі на генеральній асамблеї ЄСМЕ в організацію було прийнято українських лікарів (ВУЛТ). Представником від України на генеральній асамблеї ЄСМЕ була професор І.П. Мазур. Відтепер українські лікарі зможуть винести внутрішні проблеми на розсуд міжнародної спільноти й матимуть свій голос у Європарламенті.

На підтримку медичної спільноти та її прагнення до утворення лікарського самоврядування направлено відкритий лист до виконавчих органів влади України від ЛСО Центральної та Східної Європи, який підписали 17 національних лікарських організацій, а також ЄСМЕ. У своєму листі від 22 вересня 2018 року медична спільнота Європи заявила, що цілковито підтримує прагнення українських лікарів до самоврядування.

Співпраця НЛРУ з Комітетом із питань охорони здоров'я Верховної Ради України

НЛРУ створена за ініціативи ВУЛТ і за активної підтримки очільників Комітету з питань охорони здоров'я Верховної Ради України, які активно співпрацювали протягом 3 років. За підтримки комітету в квітні 2018 року було прийнято законопроект про лікарське самоврядування за поданням народних депутатів О.В. Богомолець, О.С. Мусія, А.Ф. Шипка, О.П. Мушака, С.П. Мельничука, Т.Д. Бахтеєвої, І.М. Шурми, Ю.П. Савчука, Є.Ю. Рибчинського, І.М. Констанкевич, О.М. Біловола, В.О. Дубіля.

12 грудня 2018 року в Комітеті з питань охорони здоров'я Верховної Ради України до Міжнародного дня загальної доступності медичної допомоги за ініціативи НЛРУ та медичної громадськості проведено круглий стіл на тему: «Партнерство в публічному управлінні охороною здоров'я для підвищення людського потенціалу нації». До участі в засіданні було запрошено народних депутатів України, представників адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України, Національної академії медичних наук України, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика, професійних спілок, організацій роботодавців, громадськості, міжнародних організацій, ЗМІ. Захід проведено за сприяння ВУЛТ, медичних асоціацій і товариств – членів НЛРУ, Української медичної експертної спільноти. Модерували круглий стіл голова Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, народний депутат України О.В. Богомолець і народний депутат України О.С. Мусій.

На порядок денний круглого столу було винесено найгостріші питання національної політики охорони здоров'я, зокрема щодо: формування державно-громадської моделі управління охороною здоров'я

шляхом запровадження лікарського самоврядування; вдосконалення процедур надання та припинення права на професійну діяльність, безперервного професійного розвитку лікарів; сучасних аспектів системного менеджменту й досконалості управління; стандартизації, оцінки технологій охорони здоров'я, доказового менеджменту; співвідношення національного контексту та найкращих світових практик у галузі охорони здоров'я; місця фармацевтичного обслуговування та стоматологічної медичної допомоги; місцевих аспектів політики охорони здоров'я.

О.В. Богомолець наголосила: якщо політика держави в питаннях охорони здоров'я не зміниться, за шість поколінь на українській землі не залишиться жодного українця, а з огляду на міграцію це станеться ще швидше. Це має спонукати всіх політиків відповідально поставитися до свого обов'язку перед народом України.

М.М. Тищук, уповноважений координатор НЛРУ, в своїй доповіді «Лікарське самоврядування в Україні – європейські лікарі підтримують наші прагнення» поінформував медичну спільноту щодо відкритого листа ЄСМЕ до МОЗ України, Кабінету Міністрів України про цілковиту підтримку прагнення українських лікарів до самоврядування.

Із промовою про безперервний професійний розвиток лікарів виступила І.П. Мазур. Вона зазначила: «Створення національної системи безперервної медичної освіти лікарів, що об'єднує зусилля закладів післядипломної освіти МОЗ України (провайдери формальної освіти лікарів), лікарського самоврядування (провайдери неформальної освіти) та професійних медичних асоціацій (провайдери інформальної освіти), є стратегічним завданням системи охорони здоров'я України».

На важливості прийняття Закону України «Про лікарське самоврядування», авторитету медичної спільноти та поваги до медиків серед українців наголосив у своїй промові народний депутат України О.С. Мусій.

Постійний розвиток медичних технологій, оновлення інформації та знань вимагають від лікаря складної компетенції, жорсткої системи самоконтролю, що зумовлює необхідність в автономії лікарської професії. Основним принципом лікарського самоврядування є відповідальність медичної спільноти за здоров'я та безпеку пацієнтів шляхом регулювання професіоналами системи управління охороною здоров'я та забезпечення надійно високого рівня якості надання медичної допомоги з огляду на останні досягнення науки та техніки. Тому в розвинених країнах лікарська діяльність належить до категорії регульованих і держава передає професійній медичній спільноті важливі регуляторні повноваження.

На сьогодні об'єднання різних професійних лікарських спільнот у НЛРУ закладає основи лікарської самоврядності. Ми спільно обговорюємо наші проблеми, спільно виробляємо рішення, пропонуємо необхідні зміни на основі доказових даних і найкращого досвіду. Це об'єднаний рух із розбудови професійної політики щодо корпоративних, соціальних і законодавчих процесів у сфері охорони здоров'я.